

Катеринчук К. В.,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир

СИСТЕМАТИЧНІСТЬ ЯК ОBOB'ЯЗKOBA OЗНАKA БУЛІНГУ

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», який набрав чинності 19.01.2019 р. були внесені зміни та доповнення до ст. 173-4. Булінг (цькування) учасника освітнього процесу Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Стаття містить термінологію, яка є оціночною, тим самим викликає суперечки у праворозумінні та правозастосуванні. На сам перед, хотілося зазначити про запозичення іншомовних слів у законодавчій політиці. Адже в українському законодавстві доречно використовувати українську термінологію, тобто у назві та у статті зазначити – «цькування учасника освітнього процесу» або «застосування насильства до учасника освітнього процесу» замість терміну «булінг».

Законом України «Про освіту» (п. 3-1 ч. 1 ст. 1) визначено типові ознаки булінгу (цькування):

1. Систематичність (повторюваність) діяння.
2. Наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);
3. Дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого. Зазначені у Законі типові ознаки булінгу або відсутні в ст. 173-4. Булінг (цькування) учасника освітнього процесу КУпАП – (систематичність), або ніяким чином не впливають на формулу кваліфікації (наявність сторін), або не відповідають положенням КУпАП та переобтяжують зміст правової норми (визначена шкода). Отже, можна зазначити, що дана норма є бланкетною, тобто часткове викладення змісту й «відсилання» до норми іншого нормативно-правового акта, а саме Закону України «Про освіту». Однак з наведеного у Кодексі визначення булінгу (цькування) чітко впливають всі його ознаки, крім однієї – систематичність. Тому, чи є доречним вважати, що ця норма є бланкетною? Крім того, визначення булінгу, що міститься в Законі України «Про освіту» п. 3-1 ч. 1 ст. 1 повністю дублює визначення, що міститься у Кодексі, і лише наступним абзацом визначені його типові ознаки.

Дана ознака – систематичність є «специфічною», бо її наявність обов'язкова для кваліфікації. Судова практика щодо встановлення в діяннях учасника освітнього процесу булінгу складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-4 КУпАП, визначає наступне. «05 серпня 2020 р. Золотоніським міськрайонним судом Черкаської області

розглянуто справу № 695/878/20 про притягнення до адміністративної відповідальності вихователя дошкільного навчального закладу, яка відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення вчинила психологічне насильство відносно вихованців закладу, а саме у сонну годину підняла дітей з ліжка та відвела в іншу кімнату, де, зі слів дитини, він перебував у кутку та змерз. Дії вихователя працівниками поліції кваліфіковані за ч. 1 ст. 173-4 КУпАП. Постановою суду від 05.08.2020 р. провадження у справі № 695/878/20 відносно вихователя дошкільного навчального закладу за ч. 1 ст. 173-4 КУпАП закрито у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення. При розгляді матеріалу про адміністративне правопорушення судом застосовано приписи ст. 173-4 КУпАП та п. 3-1 ст. 1 Закону України «Про освіту», що закріплюють поняття булінгу (цькування) та його типові ознаки. А саме, відсутність однієї з ознак – систематичність дій вихователя» [1].

Аналізуючи цю справу можна говорити і про кримінальну складову у діях вихователя, бо саме даний вид насильства – психічне, враховуючи, що дитина (вік до 6 років) була позбавлена вільно пересуватися (незаконне позбавлення волі) та змерзла, що призводить до фізичних страждань. Таким чином, ці діяння підпадають під ознаки кримінальних правопорушень передбачених статтями 146 КК України, а при визначенні спеціальної мети – покарання за неналежну на погляд вихователя поведінку дітей за ст. 127 КК України.

Інша справа «відносно учня 11 класу школи, який під час уроку висловлювався в присутності інших учнів на адресу вчителя нецензурною лайкою, чим вчинив психологічне насильство відносно останньої, Очаківський міськрайонний суд Миколаївської області у постанові від 23 червня 2020 р. у справі № 483/119/20 зазначив, що правова кваліфікація дій особи за частиною 1 статті 173-4 КупАП як булінг (цькування) учасників освітнього процесу не знайшла свого підтвердження під час судового процесу через відсутність такої ознаки як систематичність» [1].

Актуальним залишається питання щодо відмінних ознак булінгу та конфлікту. На сайті Міністерства юстиції України міститься інформація, «варто пам'ятати, що не кожен конфлікт є булінгом. Цькування – це тривалі, повторювані дії, а одинична сутичка між учасниками таким не може вважатися. Наприклад, якщо друзі посварилися та побилися чи діти разом весело штовхалися, але одна із них впала і забилася – це не вважається булінгом. Проте, якщо однолітки на чолі з булером регулярно насміхалися, принижували або ховали та кидали речі дитини, штовхали, не вперше нецензурно обзивали та били, викладали в соцмережі непристойні чи відфотошоплені знімки дитини – потрібно негайно діяти».

До типових ознак булінгу ще відносять одну ознаку, яка відмежовує булінг від конфлікту/сварки це – відсутність розкаяння у кривдника [2]. Я не можу погодитися з даною ознакою, так як розкаяння, це суб'єктивна ознака, тобто суб'єктивне відношення булера до вчиненого діяння. У випадку, якщо особа систематично, протягом дня, принижує іншу особу тим самим спричиняючи їй фізичні та психічні страждання, але згодом зрозуміла це та щиро розкалася. Дана ознака може бути приводом для зменшення виду чи розміру

адміністративного стягнення, а не відсутності події та складу адміністративного правопорушення.

Отже, систематичність слугує ключовою відмінністю булінгу від конфлікту між учасниками освітнього процесу. Якщо булінг має чітко визначені ознаки, то конфлікт в законодавчому полі визначається наступним чином:

1) Конфлікт – зниження чи можливе зниження повітряного судна нижче мінімальної безпечної абсолютної висоти [3];

2) Конфлікт/спір – розбіжності, протилежність інтересів сторін, відмінна позиція двох або більше суб'єктів правовідносин, у зв'язку з якими одній зі сторін чи обом сторонам може бути завдано моральної та/або матеріальної шкоди [4].

Аналіз положень Кодексу доводить, що законодавець все ж використовує термін «систематичне» в статтях 7, 30, 98, тому дане поняття не є новим для адміністративного законодавства. Крім того, в юриспруденції дана ознака є оціночною та дискусійною, яка немає чітко виражених та описаних ознак, а кожен науковець, залежно від фаху пояснює його з різної точки зору.

Враховуючи вищезазначене пропоную, внести відповідні зміни до законодавства України, яке регулює дане питання, для правильної, повної та чіткої кваліфікації.

Список використаних джерел:

1. Гретченко Лариса. Конфлікт чи булінг: ключові відмінності в огляді судової практики. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/konflikt-chy-buling-klyuchovi-vidminnosti-v-oglyadi-sudovoyi-praktyky>.

2. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. Як розпізнати булінг та конфлікт у школі? URL: <https://pzmrujust.gov.ua/novyny/2562-yak-rozpiznaty-bulinh-ta-konflikt-u-shkoli>

3. Як відрізнити: вчитель цькує чи дисциплінує? Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-vidriznyty-vchytel-tskuye-chy-dystsyplinuye/>

4. Про затвердження Правил обслуговування повітряного руху з використанням систем спостереження: Наказ Мінінфраструктури від 07.11.2011 р. № 521. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1382-11#Text>.

5. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації): Наказ Мінсоцполітики України від 17.08.2016 р. № 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16#Text>.